

Награђена докторска дисертација

Географски факултет, Универзитет у Београду

Докторанд: Неда Живак

Ментор: Проф. др Дејан Филиповић

Коментор: Проф. др Дејан Ђорђевић

Предмет истраживања докторске дисертације кандидата Неде Живак је детерминисање просторне и функционалне организације у Републици Српској. Специфичност простора Републике Српске, облик територије, историјски фактори те савремени процеси и дешавања одредили су правце истраживања рада. Рађена су истраживања којима је утврђен степен развијености просторно-функционалних веза и односа у мрежи насеља Републике Српске, како би се дефинисао најбољи модел будућег развоја територије. На основу принципа функционалне регионализације и свих релевантних теоријских и методолошких поставки савременог просторног планирања, утврђен је одрживи модел будућег развоја Републике Српске. Основни циљ истраживања која су спроведена у раду односи се на идентификацију свих битних индикатора простора, те њиховог интензитета и улоге у укупном развоју. Након анализе историјске претпоставке, те физичко-географске и социоекономске основе као и законитости развоја мреже насеља, понуђен је научни оквир на који се могу ослонити неке будуће анализе, истраживања и приступи регионализацији.

Теоријско-методолошке основе истраживања регионалних система засноване су на парадигмама просторне организације, базираним на нодалном регионализму. Градска насеља су носиоци развоја у простору чији утицај управо интегрише или раздваја један хетероген простор. На овај начин формирају се нодалне, чворишне или функцијске регије. С временом су на простору Републике Српске, потпуно природно, формиране четири овакве регије, одређене размјештајем становништва, функција, јавних служби инфраструктуре...

Простор који је предмет истраживања јесте Република Српска, млада државна творевина формирана у специфичним околностима и на специфичан начин. Дакле, ради се о једном од два ентитета која егзистирају у оквиру заједничке државе Босне и Херцеговине. Поред ентитета, посебан статус има Дистрикт Брчко, одређен одлуком Међународног арбитражног суда. Уставом Босне и Херцеговине дефинисана су питања из одређених области, док се све остало, укључујући и територијалну организацију, налази у надлежности ентитета. Овако вишеслојна подјела надлежности условила је подјелу Федерације Босне и Херцеговине на десет кантона и седамдесет девет општина,

а Република Српска организована је на нивоу централне и локалне власти подјелом на шездесет и четири општине. Временски период аналитичко-статистичког истраживања односи се на вријеме после 1992. године. Тек након двадесет и двије године (1991–2013) спроведен је званични попис становника Босне и Херцеговине, чији резултати још нису објављени, тако да су анализе базиране на подацима Републичког завода за статистику Републике Српске, односно процјенама. На основу предмета, циља и постављених задатака истраживања, као и свих претходних истраживања, формиране су и радне хипотезе:

1. Регионализација је основа квалитетног просторног планирања и успјешне регионалне политике Републике Српске.
2. Политика регионализације изузетно је значајна за Републику Српску, због њеног специфичног положаја који има као ентитет у оквиру Босне и Херцеговине и предстојећег процеса придруживања Европској унији.
3. Недостатак компоненте регионалног организовања и развоја на нивоу Републике Српске намеће потребу целовитог и студијског истраживања овог процеса, ради проналажења адекватних одговора.

С обзиром на расположиве податке и литературу, у раду је највише коришћен аналитички и синтезни метод. Прво је формиран теоријско-методолошки оквир на коме су темељена даља истраживања. Анализом развоја система кроз историју утврђене су одређене законитости истраживаног простора. Регионално истраживање извршено је примјеном различитих метода и модела који имају научну утемељеност са једне стране, али и примјеном метода и модела који су дио праксе Европске уније када је ријеч о регионалним политикама. Цијела студија усмјерена је кохерентном и одрживом регионалном развоју, али и укупном развоју Републике Српске.

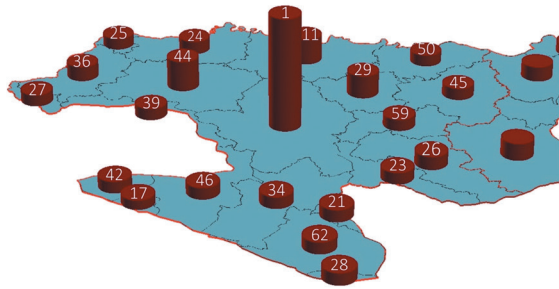
Дисертација се састоји од неколико међусобно условљених и повезаних цјелина: увода, четири поглавља и закључних разматрања. Након сваке цјелине изнесена су основна запажања и закључци те се даље истраживање базирало на претходно утврђеним поставкама.

Спроведено истраживање неоспорно је потврдило чињеницу да су се с временом на простору Републике Српске формирале четири нодално-функционалне регије.

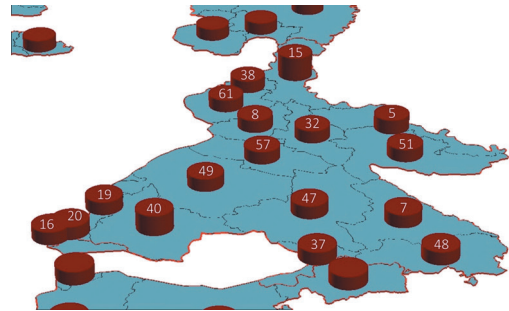
Такође, утврђени су и бројни недостаци система који је заснован на нивоу држава – општина/град, нарочито када се ради о територији веома специфичног облика. Дакле, развој инициран из једног центра (Бањалуке) у поменутим околностима, нарочито када је ријеч о рубним и удаљеним општинама, практично је немогућ. Осим тога, утврђено је да су најнеразвијеније општине управо оне које су наслиједиле мањи дио територије некадашњих општина Босне и Херцеговине, те на тај начин изгубиле и општинско сједиште. Сва спроведена истраживања указала су на константну деградацију и бројне негативне трендове источног дијела Републике Српске, за разлику од западног, који има далеко боље претпоставке будућег развоја.

Збирно, Република Српска је простор на коме су формиране четири нодално-функционалне регије: Бањалучка, Добојско-бијељинска, Сарајевско-зворничка и Требињско-фочанска регија. Бањалучка регија је монополарна, са једним доминантним центром – Бањалуком. Остале три регије су доминантно биполарне, са регионалним центрима у Добоју, Бијељини, Зворнику, Источном Сарајеву, Фочи и Требињу. Уколико се будући развој Републике Српске буде темељио на регионалним политикама утканим у основу ове четири регије, могу се очекивати позитивни ефекти на читав простор.

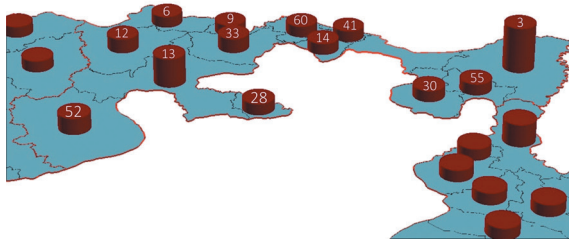
проф. др Дејан Филиповић

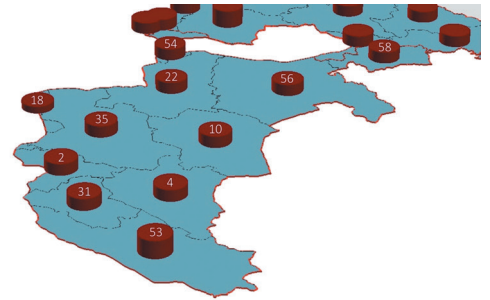
Слика 1: Степен развијености центра Бањалучке регије

Слика 2: Степен развијености центра Добојско-бијељинске регије рачунат примјеном вишекритеријумске анализе

Слика 3: Степен развијености центра Сарајевско-зворничке регије

Слика 4: Степен развијености центра Требињско-фочанске регије рачунат примјеном вишекритеријумске анализе

Слика 5: Интензитет веза између општина Републике Српске већи од 100 утврђен коришћењем Рејлијевог закона

